

Kitap okamagy näme üçin halamzok?! .

Category: Goşgular, Kitapcy, Söhbetdeşlik, Sözler, Türkmen dili
написано kitapcy | 23 января, 2025

Kitap okamagy näme üçin halamzok?! . KITAP OKAMAGY NÄME ÜÇIN HALAMZOK?! .

«*Kitap okan gullar manydan dokdur...*»

Magtymguly Pyragy

• **Kitap okamak zyýanlymy?**

Dogrudanam, näme üçin kitap okamagy halamzok?

Kitaplaryň bize bagış edýän özboluşly dünýäsi bilen näme üçin gyzyklanamzok?

Ýa biz şonuň ýaly derejede başagaýmy, kitaba berer ýaly şeýle wagtymyz ýokmuka?

Bolar-bolgusyz zatlara wagt tapýarkak, näme üçin kitap diýlende gaşymyzy bürüşdirip geçip gidiberýäs?

Ýurt derejesinde alanymyzda, kitap okamak boýunça birnäçe agyryly meselelerimiz bar. Munuň birnäçe sebäpleri bar, aşakda bu boýunça gysgaça durup geçmäge çalyşalyň.

Magtymguly Pyragy diýlende bilmeýän türkmen ýokdur. Emma biziň aramyzda Magtymguly atamyzyň goşgular kitabyny eline alyp görmedik näçe adam barka? Jelaleddin Meñburny barada gep gozgalsa oňa milli buýsanjymyzdygyny aýdyp hemmämiz ör turup hor bilen öwünmäni diýseň halaýarys. Emma bu şöhratly türkmen serkerdesi barada ýazylan kitaplardan haýsam bolsa birini okan

näçe adam barka?

Käwagt Arçabil shaýolunyň ugrundaky Milli kitaphana barýaň welin, kitap okamaga gelýän adamlaryň şeýle azdygyny görüp haýpyň gelýär. Emma edil kitaphananyň golaýyndan geçip gideniňde, kiçijik «ABM» diskotekasyna gelýän ýaslary görýän welin, ýagdaý düybünden başgaça.

Dünýä döwletleri boýunça alanda biziň ýurdumyz kitap okamakda gaty yzda barýan bolmaly. Geçirilen barlaglaryň netijesi ýlda ortaça alanyňda bir ýaponyň 25, bir sweýsariýalynyň 10, bir fransuzyň 7, Türkýede bolsa alty adamyň bir kitap okaýandygyny görkezýär. Biz-ä doğrusy, bu barlaglaryň netijesindenem we görüp ýören zatlarymyzdan çen tutubam, biziň Türkmenistanymyzda hatda 16 adamyň hem ýlda bir kitaby doly okaýan däldir diýsek, öte geçdigimiz bolmaz.

Näme üçin mekdeplerde çagalary kitap okamaga werziş etdirmek üçin ýörite sapaklar geçilenok?

Dogrusy, kitaphanalara baranymda, kitap okamaga gelýän ýaslarymyzy görmän begenmänem duramzok, olary görenimizde edil ýakyn hossarymyzy gören ýaly bolýas. Nämedir bir bahana tapyp? onuň bilen öz okaýan kitabyň ýa-da onuň okaýan kitaby barada söhbet alşasyň gelýär. Her näme-de bolsa, kitaphanalara gelýän ýaşlar biziň isleýän derejämizde däl. Eýsem näme üçin beýlekä? Geliň munuň käbir syrlarynyň ýumagyny çözlemäge çalyşalyň...

• **Okamak endigi maşgaladan başlayár!**

Okamak endiginiň maşgalada başlanýandygy inkär edip bolmajak hakykatdyr. Günde ortaça alty sagat telewizora tomaşa eden ene-ata eline kitap alanok we şonuň üçinem çagalaryna bu boýunça görelde görkezip bilmey. Netijede şeýle ene-atalar çagalaryna hernäçe kitap okamalydygyny aýtsa-da, munuň hiç hili peýdasy bolmaz. Edil suwa buşugan ýalydyr!

Biz çagalara dil ujundan däl-de öz bolşumyz we hereketlerimiz bilen görelde bolmalydyrys. Olara halkamyzyň milli we ruhy baýlyklaryny, dogry we nädogry zatlary öwretmelidiris. Ulalyp barýan çaga, hususanam belli-belli ýaslarda öni-yzy gutarmaýan soraglar berýär. Siz ene-ata hökmünde bu sowallara jogap

bermäge hiç hili ýaltanmaň, ýa-da başdansowma jogap bermäň. Çaganyň aňy boş we ak kagyz ýalydyr. Goý, bu ak kagyz siziň berjek kanagatlanarly we dogry jogaplaryňzdan dolsun.

Bir çaga kakasyndan şeýle sorapdyr:

– Kaka, hemme soragyma jogap berdiň. Munça zady nädip bilyäň?

Kakasy şeýle jogap beripdir:

– Bu zatlary kitaplardan öwrendim. Senem biljek bolsaň kitap okamaly!

Bu göwnejajý jogap çagaňa zor-zulum bilen «Kitap oka!» diýeniňden has ýerlikli bolsa gerek.

Käte çagalaryňzy alyp söwda dynç alyş merkezlerine gideniňizde, olary kitaphanalara hem aýlamagy ýatdan çykarmaň. Ýa-da eger özüňiz kitaphana gatnaýan biri bolsaňyz, oguljygyňzy ýa-da jigiňizi alyp baryň. Okalga zalynda bir çünkde kofejagaz ýa-da çäýjagaz içip kitap okap oturmagyň nähili lezzeti bar...

Elbetde, duýup başarıra! Goý, çagalaryňz hem bu lezzetiň howasyndan dem alsyn. Siz ol ýerde çagajyga haýsydyr bir kitaby okamagy maslahat bermäň, goý ol islan kitabyny alsyn. Ynanaýyň, siziň oka diýen kitabynyndan onuň öz alan kitaby has köp ünsüni çekýändir.

• **Kitap okamaga bolan höwesi mekdeplerde döretmeli!**

Biz okaýarkak hem kitap okamak boýunça höweslendiriş çärelerini geçirip duran ýokdy. Emma adamlar näme-de bolsa edil häzirki ýaly kitapdan daş däldi. Rus dili sapagyna girsek, arkamyzdaky diwarda rus edebiýatynyň, türkmen dili sapagyna girsek türkmen edebiýatynyň görnükli wekilleriniň, biologiya sapagyna girsek okuw otagynda her dürli jandarlaryň ýasama şekli, hatda adamyň skletine čenli bardy. Ylla özümüz iylim-bilimiň bir bölegidir öýderdik. Bir aýagymyzam kitaphanadady. Agşamlaryna mugallymlar öylere aýlanardylar, okuwcysy sapaklaryna taýýarlanýarmy, taýýarlananokmy – bilmek üçin! Mugallymymyzyň gapyny kakýandygyny bilsek derrew okuw kitaplaryny öñümizde dagadyşdyryp, kitap okaýansyrap oturardyk. Häzir seredip görýän, mugallymlar diňe okuw

sapagynda mugallym. Başga wagt okuwçysynyň özünü alyp barşy, ykbaly, onuň zehini hiç hili gyzyklandyranok. Mugallym okuwçynыň nirde näme işläp ýörenedigini bilmekden geçen, tersine okuwçy mugallymyň nirde näme işläp ýörenedigini aýdýar. Bu örän gynandyryjy ýagdaý.

Mekdepde hem okuw sapaklaryny zorlukly görnüşde okatmaga çalyşmak, yzagalak okuwçylary gorky astynda saklajak bolmak bidereklikdir. Çaganyň halamajak kitabyny zor bilen okatjak bolup durmaly däl. Men pedagog däl, emma beýtmek çagany kitapdan sowaşdyrar diýip düşünýärin.

• **Bilesigelijiligimiziň pesligi we bahanaçyllyk keseli**

Çagaly gürrüňi bir gapdala goýup, söhbetimizi uly ýaşylara gönükdireliň. Gynansak-da, biz özümüzىň şeýle biparhdygymyz we bilesigelijiligimiziň pesdigini, hroniki bahanaçyllyk keselimiziň bardygyny boýun almalydyrys. Bu diňe kitap okamak babatda däl, islendik babatda-da şeýle.

“Kitap okamok, aşşam işden ýadap öye gelýärin, çagalara gykbagyna güýmenen bolýan, soňam aşşamlyk iýip-içip telewizora seredip durkam uklap galýaryn. Kitap okamaga wagt barmy näme?”.

Bu sözleri aýdýan adamlara şeýle jogap bermek isleyärin: «Uklamankaň bary-ýogy onja sahypa hem okap bileňokmy? Şonuň ýaly derejede wagtyň ýokmy?”

Ynanaýyň, bu adamýň öz-özüne beryän toslama tesellisinden başga hiç zat däl. Adam islendik zada wagt aýryp bilyär. Kitap okamakçy bolsak, bahanaçyllyk keselinden saplanmagymyz gerek. Geliň indi bolsa kitap okamagyň zerurdygyny we kitap okamagyň bize nämeleri berjekdigini bilmäge çalyşalyň.

• **Medeniýetli adam bolmak üçin hökman kitap okamaly!**

Medeniýetli, aň-düşünjeli islendik bir tanşyňz bilen eden söhbetiňizi göz öňüne getiriň, söhbetdeşligiň nähili geçendigini hem duýman galarsyňz. Şeýle adamlar bilen ýöne gürleşesiňiz geler durar. Medeniýetli bolmak aňsatdyr öýtmäň. Bu derejä gelmek üçin ençeme küti-küti kitaplaryň gatyny açmak

gerek. Gynansakda, diňe teleýaýlymlara tomaşa etmek, ýa bolmasa dürli internet saýtlaryndan edinýän maglumatlarymyz bizi hiç haçan medeniýetli adamlaryň derejesine göterip bilmez.

• **Söz baýlygymyzyň artmagy**

Okamaýan bir adamyň gündelik söz gory 200 töworegi söz diýilýär. Ýagny şeýle adam 200 söz bilen gününü geçirip bilýär we mundan hiç hili birahat bolanok. Käbir kişä üns berip görүň, gürläp durka söz tapman aljyraýar, sakawlaýar ýa bolmasa sözünün yzyny gümp-sampa urýar, ýa-da birmeneňsözleri zol tekrarlap durandyr.

Söz baýlygymyzy artdyrmak üçin hökmany suratda kitap okamak gerekdir. Ýogsam bolmasa biz iki sözümüzizinde, «turkmen dili garyp dil» diýen bolup ne güzel baý öwüşginli dilimizi göydüklesdirip barýarys. Türkmen dili garyp dil däl, biziň öz dilimiz garyp.

• **Başga adamlaryň we başga ykballaryň bardygyna göz ýetirmek**

Kitap okamagyň, hususanam roman okamagyň iň gowy taraplarynyň biri başga ykballaryň bardygyna göz ýetirmekdir. Bu dünýäde adamlar nämeleri başdan geçirýär, nähili gaýgy-gussalary bar, nähili söýärler diýen sowallaryň hemmesine jogaby kitaplardan tapyp bilersiňiz. Megerem bizi başga adamlaryň ykballery gyzyklanyrmaýandygy üçin kitap okaýan däldiris?!

Ýogsam bolmasa türkmen halky şeýle biparham-a bolmaly däl. Biz goňşy-golamyň öýünde nämeleriň bolup geçýändigi, haýsydyr bir bagşynyň şahsy durmuşy barada gyzyklanyp gybat kakmaga gaty ökde. Emma kitap okamaly bolanda duran ýerimiz.

• **Kitap okamagy halamzok!**

Gepiň keltesi, biz kitap okamagy halamzok. Kitabyň bize näme peşgeş berýändiginden habarymyzam ýok. Kitap okamaga ertirlik edinmek, işe gitmek, awtoulag sürmek ýaly gündelik hajatlar hökmünde garamaýarkak, heniz kitap okamagyň adama berýän lezzetini duýmaýarkak, bu barada näçe janymyzy ýakyp söhbet

etsegem peýdasy ýok. Eger bu aýylanlaryň hötdesinden gelen we bu lezzeti alyp bilen adam ömrüniň ahyryna çenli kitapdan daşlaşmaz.

- **Günde on sahypa okaň!**

Ýokarda hem aýdyşym ýaly, wagtyňz şeýle az bolsa, şeýle yetişiksiz günde bolsaňyz, iň bolmanda ýatmanka eliňize kitap alyň we günde on sahypa okaň. Günde on sahypa diýmek, bir aýda 300 sahypa diýmekdir, bu bolsa bir aýda bir kitaby okap gutarmagy aňladýar. Ýylدا bolsa 12 kitap bolýar. Synanşyp göräyiň, bu diňe siziň öz peýdaňyza bolar.

- **Sizi irizdirjek kitaplary okamaň!**

«Kim küýkini söyer, kim gaýkyny diýen bir söz bar. Her kim bir tema bilen gyzyklanýar. «Men hökman kitap okaýmaly!» diýip, sizi hiç hili gyzyklandyrmajak, ünsüñizi çekmejek kitaby okajak bolup arrygyňzy gynap oturmaň. Beýtmek size gaýtam kitaplardan uzaklaşmagyňza sebäp bolup biler. Haýsydyr bir kitaby halap okap başlasaňyz, ony nähili okap guitarandygynyzy özüňiz hem duýman galarsyňz.

- **Telewizora sarp edýän wagtyňzy azaltjak boluň!**

Kabel sistemasyna geçilýär diýip, ýasaýış jaý ulanyş trestiniň işgärleriniň antennalary aýryp gideni bări, bir ýyla golaý wagt geçdi. Men şunça wagtlap habarlardan başga wagtda telewizory açybam göremok diýen ýaly. Ynanaýyň, şeýle bir boş wagtyň bolýan ekeni! Bu boş wagty isleseň kitap oka, isleseň başga aladaň bilen bol, ýa jan saglygyňy berkitmek üçin sportuň haýsydyr bir görünüşine gatna... Wagtyň nämä sarp edesiň gelse, öz eliňde, öz ygtiyaryňda.

Bu yzy gutarmaýan bolar-bolgusyz türk, hindi, rus seriallarynyň bize berjek peýdasy ýok, şuňa ynanaýyň. Wajyp bir meseläniň ara alnyp maslahatlaşylýan, düşünjäni giñeldýän telegepleşikleri muňa goşamok. Emma bizde ortaça alanda bir günüň 24 sagadynyň 6-7 sagady telewizora tomaşa etmeklige gidýär. Pikir edip görün, Siz bu biderek geçen 6-7 sagadyňzda

gör nähili peýdaly işleri edip bilerdiňiz...

- «**0ka!**” diýlen emri ýatdan çykarmaň!

Dünýewi, demokratik, üstesine hem aglabä bölegi musliman bolan bir ýurtda ýasaýarys. «Gurhanyň» ilkinji aýatynyň «0ka!» bolandygyny köpümiz bilýän bolsak gerek.

«Nämäni okamaly?» diýyän bolsaňyz, bu söz arkaly üç zadyň göz öñünde tutulandygyny aýtmak mümkün:

- «*Gurhany* oka!
- *Özüňi oka!*
- *Älemi oka!*

Bize gelen şeýle emir barka, näme üçin ony ýerine ýetiremzok? Bu sowaly her kişiniň çyn ýürekden özüne bermegi gerek.

Munça kemçiklerimizi sanap geçdim. Ýeri gelende adamlaryň geçen ýyllara garanda kitaba juda azam bolsa üns berip başlandygyny hem bellemän geçmek bolmaz. Kitap dükanlaryna baranymda gelýän adamlary görsem gözüm dokunýar, ýa-da satyjydan soran kitabymyn satylyp gutarylandygyny bilsem biygytyýar kalbyma şatlyk dolýar. Bu biziň ýagty gelejegimize bolan umydymzy güýçlendirýär.

Söhbetimizi söýgi bilen jemlemäge çalyşalyň. Adam okap-okap belli bir derejä ýetensoň, şol wagtdan başlap bilim ony ýeten derejesinden söýgä tarap beýgeldip başlaýar. Edil Möwlana Jelaleddin Rumynyň ylymy bir gapdala taşlap Şemsini gözlüp başlaýsy ýaly...

Makalamyzy gaty uzaldyp oturman, Fizulynyň aýdan şeýle sözünü mysal getirip sözümüzü jemläliň:

“Söýgumişin bu dünýäde ne bolsa,
Ylym bolsa diňe kylu-kal eken”.

Tayýarlan: Has TÜRKMEN.

ertir.com-yň arhiwinden. Söhbetdeşlik